

Noica și Timișoara

Mircea Lăzărescu

2009

Pe Noica l-am cunoscut personal în 1976 sau 1977, oricum nu se instalase oficial la Păltiniș. Un coleg din Sibiu, doctorul Stelian Bălănescu mi-a spus odată când eram în trecere pe acolo: „să-ți fac cunoștință cu cineva”. Era în bune relații cu Relu Cioran, care pe atunci locuia singur în casa familiei Buta. L- am vizitat și, dintr-o cămăruță din spate, a apărut Constantin Noica. Discuția s-a încheiat ușor. Îl cunoștea, nu știu de unde, pe Eduard Pamfil, profesorul meu, și mi-a dat să-i duc o carte ce-i apăruse recent, despre Eminescu, cu dedicație: „lui E” (și comentariul ce ni l-a făcut privitor la inscripția de la Delfi „E” semnificând se pare „Ești”). Fiind psihiatru m-a invitat să-l mai caut. Nu știam pe atunci de ce. Ceea ce am și făcut, nu peste mult timp. Iarnă nu se terminase în 1977, când l-am revăzut. Se instalase la Păltiniș, stătea provizoriu într-o cămăruță, alta decât cea în care a locuit pe vremea cât s-a scris „Jurnalul”. Îi plăcea să discute pe marginea unor subiecte ce le avea în elaborare. Se pregătea de „maladiile spiritului” și mă iscodea, exersându-și ideile într-o discuție în doi. De fapt se lansa tot timpul în proiecte, ideea unei comunități spirituale frământându-l constant. S-a interesat de la început despre viața din Universitate, despre profesori și cursuri, despre tineri studioși. Interesul său a fost și mai mare aflând că soția terminase Facultatea de Filosofie în București. M-a întrebat dacă-l cunoșteam pe Gabriel Liiceanu – nu-l cunoșteam direct, dar știam câte ceva de la soție și colegii săi. Din primele discuții am reținut lipsa de apetență față de Husserl dar un interes pentru Ricoeur, Gadamer și mișcarea hermeneutică. Precum și un respect ambivalent față de Heidegger. În schimb Kant și Hegel erau în față, urmași de Platon și Aristotel. În final parcă a

-
câştigat Platon. Dar asta după publicarea „Ontologiei”.

*

* *

În perioada primelor întâlniri a avut loc la Sibiu o reuniune psihiatrică națională. Știind că vin, Noica a sugerat o întâlnire cu psihiatrii. Seara ne-am dus acasă la doamna Manta. Eram acolo cu Stefan Stossel, Octavian Hangan, Ion Vianu și alții. Noica vorbea de o cură sufletească în sensul lui Socrate-Platon și de neîmplinirile spiritului, iar de ascultat i-a ascultat pe toți. Se întâlnea destul de des cu medicii, la reuniunile lor, iar ultimul text pe care l-a publicat, „Despre fericire”, e o expunere ce a ținut-o la o întâlnire a geriatriilor. Am mai fost o dată la familia Manta la o întâlnire între Profesorul Eduard Pamfil și Constantin Noica. Am venit de la Timișoara împreună cu Pamfil și soția sa de atunci, profesorul aducând cu el ghitara și ultimul său volum de poezii „Arioso dolente”. A cântat, a citit din poezii, Noica a lansat câteva idei și maxime dar această întâlnire nu a fost prea reușită. Familia Manta avea casa deschisă pentru intelectualii și artiștii de vază ce erau în trecere prin Sibiu. Tot ei țineau și casa de la Vadul Râului, unde petrecuseră mult timp Blaga și alți intelectuali. Iar în timpul din urmă venea mai în fiecare vară Silviu Dragomir.

Nu mult după primele întâlniri, aflând că la Timișoara ființează un cerc de discuții intelectuale (era continuarea cercului de bionică inițiat de profesorul Pamfil, iar în acei ani dezbaterile săptămânale erau în jurul hermeneuticii, semioticii și în general a științelor umane) Noica s-a decis să facă o vizită la Timișoara și să cunoască „bestiarul” intelectual de aici. Mi-a spus: „Nu știu nimic despre Timișoara decât că a fost un important centru Steinerian; dar un cerc de

-

discuții intelectuale constante e ceva rar în România.” Și astfel s-a produs prima din cele trei vizite ce le-a făcut în Banat. Și-a notat într-un carnețel preocupările celor ce-l frecventau. Între aceștia erau: Ion Maxim, scriitor, cu o teză în filosofie privitoare la presocratici, susținută la Cluj și care era interesat de dogmatică, mai ales de cea catolică; Bruno Würtz, filosof, ce a scris o carte despre Jaspers și se ocupa de viitorologie, de Ernst Bloch cu speculațiile sale privitoare la speranță, dar și de New Age și de neoprotestantism; Constantin Grecu, logician, cu a sa carte despre logica întrebării; Corneliu Mircea, psihiatru preocupat de ontologie, și alții. Noica a sosit la Timișoara cu un tren de seară. A coborât îmbrăcat cu vechiul său palton, cu galoși și un rucsac în spate. Îi reținuse o cameră la Hotelul Timișoara Iulian Contrea, directorul Policlinicii de lângă noi. S-a instalat și a doua zi către prânz – era duminică și lumea era convocată – a sosit la Clinica Psihiatrică de pe strada Văcărescu. Aici, în micul nostru grup a ținut o expunere ce s-ar fi putut intitula „lauda filosofiei”. Dezvolta ideea că filosofia te rupe de circumstanțial în direcția a ceea ce e fundamental, esențial, unificator. Apoi a discutat cu fiecare despre proiectul său intelectual și despre rolul dezbaterilor ce le aveam în grup. Discuțiile acestea pe noi ne ajutau, pe fiecare, să ne lămurim propriile probleme ascultând comentariile, întrebările și criticile celorlalți. Apoi luam cunoștință de cărți și curente de gândire, la care fiecare din noi avea acces. În plus dezbăteam pe marginea unor cărți noi apărute, a unor probleme de actualitate, în vastul domeniu al hermeneuticii, al logicii științelor umane, semioticii, dogmaticii, etc. Din acea întâlnire au rămas ceva urme. Astfel, C. Grecu fiind implicat în lansarea unei noi reviste internaționale de „logică a întrebării” – coordonată de John Dillon din SUA, care a și venit la Timișoara pentru aceasta – l-a implicat și pe Noica care a scris articolul de fond, „Despre întrebare”, în primul număr al revistei.

În ziua aceea, la Timișoara, Noica a mai avut câteva contacte, solicitând – nu știu de ce – dacă poate găsi, în Timișoara, un exemplar din cartea lui Gusdorf

-

despre Goethe. Oricum seara l-am invitat acasă unde era o mică reuniune de tineri filosofi, colegi ai soției, toți absolvenți de București. Discuția s-a purtat despre proiectul fiecăruia într-ale filosofiei. Toți erau angajați în doctorate. Viorel Colțescu se preocupa de filosofia culturii. Blaga nu era în grațiile lui Noica, iar pe Spengler îl considera minor. Dar, a analizat cu grijă proiectul lui Viorel și i-a cerut să-și perfecționeze greaca pentru a se angajeze în traduceri. Gabi Colțescu își făcea teza din Nietzsche; dar în altă direcție decât preocupările lui Liiceanu față de tragic. Discuția a progresat temeinic; dar nici Nietzsche nu era în grațiile lui Noica. Ilona Bârzescu avea o teză despre valori. Noica a ridicat problema: cum poate fi definită valoarea? Și până la urmă tot el a răspuns: „este ceea ce se distribuie fără să se împartă” (fără a face nici o trimitere la Plotin). Soția mea avea o teză despre valoarea culturală a scepticismului. Nici scepticismul nu-i plăcea lui Noica, optimistul. Dar, a propus să-i intermedieze o legătură constantă cu Cioran. Toți cei prezenți au fost trecuți într-un carnetel. Pe mine, ca mai veche cunoștință, ca doctor și fără pretenții într-ale filozofiei m-a iertat de interogatoriu.

Și așa s-a încheiat prima vizită a lui Noica la Timișoara. Legăturile au continuat. Îmi scria des dar nu mult, de obicei pe cărți poștale. De câte ori treceam prin Sibiu urcam la Păltiniș. Mai târziu am mers și direct acolo împreună cu prieteni sau cunoștințe care doreau și meritau să-l cunoască. În primii ani mai mult am dialogat, pelerinajul nefiind încă amplu. Discutam la masă dar mai ales în plimbări prin diverse locuri. Am fost și pe traseul turului Păltinișului, iar odată un profesor din Câmpulung Moldovenesc, Gavriliuc, care avea o teorie cosmică despre miorița și era și cineast amator ne-a fotografiat și filmat pe acest traseu (din câte știu este singurul film cu Noica). Simțea nevoia de dialog căci în primii ani – și nu numai – era foarte mult timp singur, săptămâni la rând, întâlnind doar personalul de întreținere, câte un oier și pe cei doi paznici ai săi, bibliotecara și meteorologul. Se plimba, medita, citea, scria și doar rareori cobora. Comenta idei,

-

opinii filosoficești și generale – mare parte din ele le-am regăsit ulterior în Jurnalul de la Păltiniș -, vorbea despre proiecte filosofice și culturale, comenta amintiri și persoane, din trecut, din depărtare, dar și recente și apropiate. Așa am aflat despre începutul și desfășurarea „Școlii”. Din țară îl aprecia mult pe Alexandru Surdu cu care fusese coleg la Institutul de logică și pe care-l știam deoarece fusese coleg de Facultate cu soția (Noica era supărat că în Olanda a stat tot timpul în biblioteci și nu s-a vânturat prin cultură; și apoi , pentru că nu era făcut profesor universitar). A mai stat o vreme la Păltiniș un pictor ce i-a pictat bizonii. Probabil și mulți alții, din când în când, oameni ce simțeau nevoia unui contact spiritual, nefortifiant.

Avea un carnețel, sau mai multe, cu adrese și parametrii de caracterizare ale unor români ce se afirmaseră ca mari personalități în lume. Nu era vorba doar de binecunoscuții Eliade, Cioran și Ionesco sau de oameni mai recent plecați ca Radu Stoichiță, ci de diverși oameni de artă și cultură, de persoane având diverse specialități. Odată mi-a dat un volum omagial despre Sfințesco, mare specialist în betoane, apreciat la ONU, volum în care scrisese și el un articol (nu știam pe atunci de alte mai vechi legături). Se interesa de medici și chimiști celebrii, biologi și matematicieni, de parcă ar fi fost însăși Institutul Cultural Român. Acest inventar de personalități internaționale se articula cu proiectul ce a prins cheag treptat, de a organiza o Universitate (de vară!) la Sibiu, la care să conferențieze personalități celebre din diverse domenii. Credea în acest proiect, fantastic pentru vremea aceea, punea suflet în el, ideile se încheau progresiv. Poate alții cunosc mai multe în această direcție. Eu am asistat la creșterea acestei nebunii frumoase, până la demersurile oficiale ce le-a făcut în acest sens, cu solicitările scrise și audiențele de rigoare.

În paralel se închea și alt proiect: faptul de a stimula formarea unei elite intelectuale în România și sprijinirea celor cu capacități deosebite, în orice domeniu. Noica știa bine ce înseamnă filosofia pe care o considera o profesie sau o

-

specialitate deosebită, esențială, hărăzită doar unora, care sunt făcuți pentru așa ceva și care își asumă responsabilitatea unei serioase formări în domeniu. Așa că nu încuraja deloc filosofarea după ureche. Cei ce au har într-un domeniu specific e bine să exceleze în acesta. Ideea sa, de misionar, era ca, prin legăturile ce le avea și prin prestața sa, să faciliteze drumul celor valoroși în diverse domenii, el fiind cel care să se ocupe de găsirea și implicarea „antrenorilor” din țară și străinătate. Ideea aceasta de școală și de misionarism educativ mi s-a părut centrală la Noica. Ea l-a urmărit toată viața. Era „Ideea” sa în domeniu practic așa cum ontologia era „Ideea” sa în direcție speculativă. „E suficient pentru un om să aibă o singură idee” spunea el des.

În cadrul acestei porniri și implicări pedagogice avea desigur un loc rezervat, special, pentru iubitorii de înțelepciune. Era tema „școlii” pe care o expusese în Jurnalul din timpul războiului (pe care l-am citit la Săvârșin în 1963). Era timpul, momentul și șansa să-și pună în practică ideea. Tinerii – pe atunci – intelectuali, care au acceptat să intre în joc, participând la ideea școlii” și făcând-o apoi publică, cunoșteam desigur, ca toți cei lucizi și cu minime informații despre Noica, câte ceva despre acest proiect în care au acceptat să fie actori. Și în cele din urmă erau niște roluri minunate, care desigur i-a îmbogățit enorm pe fiecare. Totul s-a desfășurat cursiv și spectaculos, așa cum desigur autorul și-a dorit-o. Și astfel ideea sa a prins viață. Evident, pe tot acest parcurs s-a avansat spiritualicește semnificativ. Exemplaritatea evenimentului a fost extraordinară, în acele vremi. De altfel, dacă s-ar petrece iar în zilele noastre, evenimentul ar fi la fel de insolit și semnificativ.

Noica a trecut la pasul următor din acest mare scenariu și a lansat teza tinerilor de valoare; ca să nu le spunem geniali. Deci: „cel puțin unul la un milion” a început el să repete obsesiv. A făcut publică ideea prin articole. Și s-a pus pe treabă. În această direcție m-a consultat și mi-a dat o misiune. Trebuia să recrutez

-

tineri de valoare din sud-vestul țării și să mijlocesc contactul cu ei. M-am pus pe treabă.

În Timișoara, la Medicină, știam cum stau lucrurile. La fel la Agronomie. La Politehnică m-am sfătuit cu cine am putut dar a trebuit să fac un pas înapoi. Rămânea Universitatea. Livius Ciocârlie mi l-a prezentat pe Vasile Popovici, de la engleză Ioan Pop Corniș pe Mircea Mihăeș. Cineva mi l-a indicat pe Dan Negrescu, latinist. Iar Constantin Grecu mi-a făcut cunoștință cu Șerban Necolau, informatician și pasionat de filosofie.

Și cam atât.

Am făcut o mai bună cunoștință cu acești tineri dotați, i-am pus în temă, i-am dat de veste lui Noica, iar acesta și-a programat un nou drum la Timișoara. Era în 1980. Desigur, voia o mică documentare prealabilă, la fel ca în cazul cu „bestiarul”. Și-a notat totul într-un carnețel (câte carnețele o fi avut?, ce conțineau ele?; îmi amintesc de un carnețel în care își nota idei deosebite sau maxime memorabile pe care le-am regăsit apoi în lucrările sale). La Timișoara a stat la același Hotel Timișoara. Era deja știut aici. Și-a programat o discuție cu fiecare dintre candidați, la care în parte a trebuit să asist. Ideea de bază era că fiecare, în domeniul său să aibă o informație de bază cât mai largă și un domeniu de preocupări relativ bine orientat. Cu alte cuvinte, susținea ideea de intelectual autentic. Lui Vasile Popovici i-a cerut să aibă o cunoaștere a întregii culturi franceze, nu doar privitor la literatură ci și câte ceva din esești, filosofi, istorici, etc; iar apoi, într-un domeniu pe care și-l definește, să exceleze. La fel cu Mircea Mihăeș, obiectivul fiind cultura engleză, nu prea dragă lui Noica. Cu Dan Negrescu lucrurile au fost mai complicate. Negrescu era pe atunci profesor de liceu, fanatic al culturii latine, iar Noica susținea cauza Greciei, privind latinitatea cu condescendență. Tânărul nu ceda. Până la urmă s-a ajuns la un compromis pe

-

marginea faptului că latina a fost mult timp și limba oficială a Europei culturale, în care s-au scris importante opere filosofice (mai târziu Negrescu a și tradus din Descartes „Expunere despre metodă”). La întâlnirea cu Șerban Necolau nu am asistat. Dar știu că a existat ulterior o bună legătură între el și Noica, angrenându-se în traduceri și realizând mai multe translații filosofice din greacă.

Cu această ocazie vizita lui Noica la Timișoara nu mai putea avea un caracter de invitație privată. Autoritățile s-au purtat cu grijă. De la Comitetul de Cultură și Artă, Coriolan Babeț, om ce a jucat un rol important la revirimentul artelor plastice din Timișoara și România, s-a întâlnit direct cu Noica. I-a propus să viziteze recent renovata Piață a Unirii dar Noica a replicat că a refuzat și vizite în Grecia, pe el interesându-l nu ceea ce se vede cu ochiul ci interiorul oamenilor. A fost programată o întâlnire la Comitetul de Cultură și Artă. Am mers împreună. Ne aștepta șefa serviciului, doamna Anca Augusta, cu cafele. Noica, cu o față blajină, de înțelept smerit, i-a vorbit despre frumusețea și bogăția tinerilor ce trebuie sprijiniți. Era de exemplu situația lui Negrescu care la școala periferică unde lucra trebuia să facă tot felul de corvezi, neavând prea mult timp de studiu. Într-adevăr a desfășurat acolo o mare artă persuasivă, chiar actoricească, totul a mers în crescendo până când și Noica și doamna Anca au lăcrimat pe seama sorții triste a acestor tineri talentați.

Și așa s-a terminat a doua vizită a lui Noica la Timișoara.

*

* *

Când cobora la Sibiu, Noica stătea la Relu Cioran. Aici poposeam și eu când treceam prin Sibiu. După ce s-a căsătorit cu Ica, Relu s-a mutat într-un apartament

-

pe strada Dealului. Noica dormea în mica sufragerie și deobicei citea mult noaptea. Pe la Relu Cioran treceau vara și Silviu Dragomir, în drum spre Gura Râului. Era un ardelean deschis și spontan, plin de umor. L-am întâlnit aici în vara anului 1987, venind cu soția la chemarea telefonică expresă a lui Noica, ce-și sărbătorea fără întrerupere ziua de naștere. Tocmai sosise semnalul la „Epistolar” iar Noica i-a solicitat soției să-l citească pentru discuția de a doua zi de la Păltiniș; ceea ce a și făcut toată noaptea. Dragomir care parcursese cartea a rebotezat-o, cu umorul său inconfundabil „Nufărul”, trimițând la spălarea rufelor murdare, a unei părți a intelectualității române, zicea el. A doua zi seara în cămăruța lui Noica, dezbatere. Liiceanu își apăra cu înfocare construcția etichetând unele eventuale obiecții ca expresie a unui spirit mic burghez. Kleininger, mai puțin implicat, argumenta rațional. Eu și cu Pleșu stăm cumiți pe canapeaua din spate. Noica mustăcește, într-un fel satisfăcut. Impresia mea e că și acest mic scandal făcea parte din proiectul său.

După apariția „Jurnalului de la Păltiniș”, aici sosea tot mai multă lume, mai ales tineri, care descopereau că îi interesează problema ființei. Noica la început i-a primit pe toți. Apoi a început să fie ambiguu și în sfârșit nemulțumit sincer de această invazie care-i ocupa timpul. Desigur, a existat tot timpul o ambiguitate, căci dorea să vină lume la Păltiniș, să cunoască oameni diverși, puncte de vedere, noutăți din alte specialități. Pe lângă faptul că nu mai era așa de singur, era acum și evidența împlinirii sale, a unei glorii personale. Dar excesele fenomenului au ajuns să-l irite efectiv, mai ales că veneau tineri care-i cereau părerea privitor la creațiile lor filosofice solicitându-l să le citească. Și parcă avalanșa nu mai putea fi oprită. Mai ales că se implicase serios în traducerea lui Platon, colaborând cu mai multe echipe. Erau și oameni pe care-i cultiva și cu care stătea de vorbă repetat și programat, de exemplu Comoroșan, care descrisese un efect în fizică despre care ținea conferințe prin campusurile din America. Pe alți vizitatori îi programa în grup

-

seara, invitând pe fiecare să spună câte ceva despre sine și noutățile din profesia sa. Erau matematicieni și fizicieni, medici, biologi sau veterinari. Uneori era însă prea mult. Noica avea simțul umorului. Odată m-a implicat în aceste discuții propunându-mi să continui eu dezbaterile, ridicându-mă progresiv la funcția de Profesor, Șef de catedră și Academician Unii voiau să-i ia interviuri, alții să-l fotografieze, să-l înregistreze. La un moment dat s-a supărat pe Handoca care instalase fără știrea lui un reportofon și i-a smuls firul din priză. Refuzându-i manuscrite, l-a prins la un moment dat adunând ciornele pe care le arunca.

Noica locuia acum în altă cabană decât cea de pe vremea „Jurnalului de la Păltiniș”, cabană în care a rămas până la sfârșit. Jos stătea bibliotecara. Și mai era o cămăruță în care se cazau vizitatorii când nu se găseau locuri pe altundeva. Sus, în afară de camera sa mai era una igrasioasă și umedă, în care stătea uneori Liiceanu. Am stat și eu odată aici cu soția. Plăcerea lui Noica era să facă focul iar cei mai apropiați știau asta. A fost o mare grație când a lăsat-o pe soția mea să-l facă. Aici, sus, aveau loc majoritatea întâlnirilor. Fiecare venea și cu câte ceva de mâncare și băutură. Deviza lui Noica era: „primim resturi”. Odată, de Crăciun, Noica ne-a sunat la Timișoara invitându-ne în zilele următoare la Păltiniș. Era un ger cumplit. Ne-a așteptat la gară în Sibiu, am băut o votcă la o bodegă, și-a dus corespondența la poștă – comentând faptul că nu are o secretară - și am urcat cu un fel de dubă supraaglomerată, în picioare. Dar zilele petrecute acolo și discuțiile purtate, ce degajau și familiaritate, au fost minunate. Ciudat, Noica se purta cu noi doi de parcă am fi fost din generația sa. Mereu se distanța de ceilalți, ce veneau pe acolo, formulând:

„Noi ... adică el și noi doi”

-

Toată lumea știa de la un moment dat că Noica scria o ontologie. Ceea ce el nu nega, relatând aproximativ faza în care se afla. Prima variantă a textului am citit-o prin mijlocirea lui Liiceanu, într-o perioadă când venea prin Banat. Structura cărții era luminatoare pentru alte cărți pe care le publicase și pentru temele de discuție pe care le prefera. Am încercat să îmi clarific unele lucruri nelămurite din acea primă versiune pe care am cunoscut-o. De exemplu: care este statul ontologic al „lucrului”, a „lucrurilor”. Căci ființa ia naștere, se „înființează” în lucruri și de abia în final ajunge la ea însăși. Am înțeles că termenul de lucru i-a fost sugerat de cineva într-o discuție, în locul celor mai vagi de „ființare”, „ceea ce este”, sau „ființând”, care nu i se păreau potrivite. Dar mai mult nu m-am lămurit. În schimb în toată perioada în care Ontologia era pe terminate și se pregătea apariția, Noica îmi vorbea de patristică. Parcă-l interesa mai mult decât istoria filosofiei. Nu înceta cu lauda profunzimilor acelei gândiri. Și în plus, îmi repeta un lucru enigmatic. Îmi spunea că faptul din povestea biblică cum că Dumnezeu are un unic Fiu pe care-l sacrifică pentru a răspândi în lume înțelesuri adânci, ascunde o mare întrebare. Nu am prea înțeles la ce se referea. Ulterior, citind și recitind „Ontologia”, de abia după o bună bucată de vreme m-au izbit ultimele patru pagini ale cărții, cele în care, după ce încheie socotelile cu „devenița”, spune că de aici încolo nu se mai poate avansa decât prin analogie. De fapt, doar de aici încolo e vorba propriu zis de ființa ca ființă. Iar aceste patru pagini, care dau într-adevăr mult de gândit, parcă reușesc acum să le citesc mai bine, gândindu-mă la vorbele lui de atunci. În sfârșit în forma sa finală „Ontologia” s-a arătat mult mai nuanțată și elaborată decât acea primă schiță. Se pregătea apariția ei. Atunci am fost contactat de Vasile Tonoiu – pe care nu-l cunoșteam direct –, prin intermediul lui Dragan Stoianovici.

-

Tonoiu era referentul științific al cărții și voia să se întâlnească cu Noica înainte de a preda referatul. I-am telefonat și Noica ne-a invitat la garsoniera sa din București, unde nu mai fusesem. Era extrem de micuță. Noica ne-a primit, amabil ca întotdeauna și ne-a propus să ne „povestească” ontologia. Ceea ce a și făcut, în aproximativ două ore. Am aflat apoi că Tonoiu a continuat întâlniri frecvente cu Noica. Ulterior, am mai asistat odată la povestirea Ontologiei, fapt deosebit de interesant pentru o primă înțelegere de ansamblu a gândirii sale.

Ontologia a fost ideea ce l-a ordonat și devorat pe Noica; „Pentru un om, să aibă o idee este ceva mult” spunea el. Și întreba pe alții: „care este ideea dumatăle?; cu ideea pe care o ai, dacă o ai, trebuie să te porți frumos, să o îngrijești, să i te supui, să o potențezi.” Ceea ce a publicat după Ontologie, ca de exemplu „Logica lui Hermes” se înscrie tot în „ideea” sa.

Cu timpul, tensiunea ideii s-a îmblânzit. Atât în ceea ce privește misionarismul educativ cât și în atitudinile publice pentru sprijinirea culturii și promovarea filosofiei. La un moment dat mi-a spus: „Nu voi mai publica decât puțin și de strictă specialitate, căci acum avem un geniu național care se pricepe la toate, inclusiv la filosofie”. Ceea ce a și făcut. S-a atașat tot mai mult de traducerea lui Platon. Liniștit și blând, acolo sus la Păltiniș.

Și astfel, viața sa s-a rotunjit.

*

* *

-

Ultimele zile ale lui Noica le știu de la Ica Cioran. L-au găsit căzut, l-au dus la spital în stare critică. Liiceanu s-a străduit pentru o protezare. În sfârșit, Noica s-a stins. A murit senin.

Am fost desigur la înmormântare. Cunosk problemele ce s-au ridicat și dezbaterile în legătură cu așezarea sa la Schit. Acolo voia să-i fie mormântul, ceea ce o spunea la toți. Într-o duminică am fost cu el într-o plimbare până la locul ales de el. Era și o întâlnire la Schit cu domnul Hosu. Călugărul ce era acolo ne-a servit cu mămăligă și smântână. Noica era sarcastic pe marginea vieții de după moarte, avansând argumente filosofice la care călugărul nu prea putea răspunde. Oricum, locul era stabilit. Dar la Schit, conform regulilor, se pot înmormânta doar monahii. Până la urmă s-au obținut dezlegările cuvenite. Am o fotografie de la înmormântare, nu mai știu cine mi-a trimis-o, în care se văd Liiceanu și Șora, purtând sicriul. Cu Șora, Noica avea relații vechi. Dar manifesta prudență față de demersurile sale filosofice – avea rezerve față de fenomenologie în general – și-mi spunea că-l invitase de câteva ori să discute filosoficește argumentele sistemului ce-l elabora.

Cu aceasta povestea se termină. Totul intră în liniște și pace.

După atâția ani de la moarte, figura lui Noica, detașată ca personaj, ne fascinează în toată ciudățenia ei. Împlinită și coerentă. Două mari teme, două idei: școala în plan practic, ontologia în plan speculativ. Ambele desfășurându-se lent, insistent, de-a-lungul timpului. Totul sub semnul unui „optimism patologic”, cum zicea Cioran. În gândire Noica s-a încuiat voluntar între parametrii metafizicii occidentale. Reticent față de fenomenologie, nici o aluzie la pragmatism, existențialism, gnosologie,

-

filosofia științei sau a limbajului ș.a.m.d. Doar Heidegger e comentat lateral. Totul este din alte vremi, din timpurile în care filosofia era regină, chiar dacă coexistă cu bătrânul rege al teologiei, al dogmaticii.

Coherența interioară, profunzimea și cursivitatea vieții și a operei sale au fost ceva nefiresc în acele vremi. Preocuparea sa față de Goethe, privind de la distanță, pare semnificativă. Chiar dacă scrie afirmând că se desparte de aceasta. Aceeași seninătate olimpiană îl configurează pe dinăuntru, cu toată opțiunea sa pentru sărăcie, umilință și neapropiere față de cei mari. Dar Goethe a fost un simbol pentru ordonat și coerentul secol al XVIII-lea. Așa ceva în secolul XX e realmente o ciudățenie. Și cu atât mai mult o ciudățenie în frământata istorie a României din acel veac. Noica se adâncește într-o utopie transtemporală, cu tot pariul său pentru devenirea într-o ființă și pentru devenință. Pentru o devenință angelică.

Noi îl avem pe Noica ca pe un monument național. Monument ce a pledat pentru o Românie a mignoranței. Va fi greu să-i facem pe alții să-l înțeleagă. Poate e bine să nu fim nici noi fermecați de aceste adâncimi arhetipale. E acolo o comoară pentru specialiști; și vorba lui Heraclit:

„Cercetătorii de aur sapă mult și găsesc puțin”. Dar dacă ascultăm sfatul său de a ne adânci fiecare în noi, în ceea ce e mai adânc și mai performant în noi, dacă vom ști să îngrijim bine acest dar, adunând totul de prin lume, atunci când ne vom întoarce acasă, ca fiul risipitor, ne putem duce să punem o floare pe mormântul lui Noica.